

Първоначална програма на Партията на умерения прогрес в рамките на закона

Интензивното просветителско движение, което през 1904 г. обхвана цяла Средна Европа, и могъщите либерални идеи, които достигнаха до нас откъм разбунтувалите се руски губернии, където през периода от 1902 до 1904 г. атентаторите развиваха най-усилената си дейност, подкрепяна от Руско-японската война и увенчана от отделни сполуки, като бомбения атентат срещу Плеве и срещу чичото на царя Сергей във Варшава, не останаха без отзвук и у нас. В Северна Чехия се разбунтуваха миньорите и се завърнаха на работните си места едва когато работодателите им намалиха надниците. Това голямо революционно движение намери отражение и във Вестфалия, където червеното знаме беше вдигнато на кметството в столицата, чието име не е толкова важно. Знамето там го вдигнаха самите жандармериисти, и то тъкмо в момента, когато руският балтийски флот претърпя от японците поражение при Цушима.

Отзвукът от японската победа предизвика в Прага голяма сума-тоха; въпреки че съобщението беше правдиво, военният кореспондент на „Народни листи“ и „Народни политика“ – депутатът Вацлав Ярослав Клофач⁴, продължи да пише за големите победи на русите над японците. В Прага тия работи ги вярваха трийсет процента от хората, и то същите онези, които през 1901 г. при избухването на Руско-японската война се бяха събрали на Староместкия площад пред руската църква „Свети Николай“. В нея батюшка Ришков служеше панихида за победата на руското оръжие, а отвън тълпите чехи пееха „Хей, славяни!“ явно за възслава на Петропавловската крепост и хилдата руси, застреляни на „Невския проспект“ от личната охрана на царя и от казаците в момента, когато бяха викали „Ура“ за царя. Украсени със славянски трибагреници, нашите хора нанесоха побой на

Пелант⁵, на осмина чешки анархисти, а накрая и на редактора на „Право лиду“⁶, приятеля Скала, който беше дошъл със закъснение след пълното поражение на пребитите царски противници; като видя толкова хора накуп, в партийния си ентузиазъм той ги сметна за социал-демократи и извика сред тълпата:

– Долу царят! Позор на царя!

Само арестуването му от полицията го спаси от пребиване; според собствения му разказ бе получил над шестстотин удара от ентузиазирани царофили. Получил ги беше именно от тези, които четири години по-късно на Староместкия площад викаха по време на вълненията за всеобщо изборително право заедно с доктор Соукуп⁷, застанал на балкона на кметството:

– Да живее руската революция!

Да, това беше времето, когато над средния чех вече витаеше всеобщото изборително право⁸. В Чехия започваше да се пробужда смътното съзнание за човешко достоинство и анархистът Кнотек⁹ се отказа от наследените си пари в полза на Жижковската комуна¹⁰. Voxризек¹¹ започна да маже с брилянтин буйните си кичури, движеше се из Прага в костюм с най-елегантна кройка като *arbiter elegantiarum*, употребяваше силни парфюми и издаваше „Сиромах“ – анархистичния вестник на чешкия народ, по един крайцер броят, докато по същото време в печатницата на Рокита на тясната и тъжна улица „Хърватска“ угасна сатиричното списание „Свитилна“, в което бе проходил художникът Лада¹² с деформираните си крака. „Свитилна“ значи престана да излиза, след като авторите бяха изтеглили аванси срещу хонорарите си до шесто коляно. „Ческе слово“ престана да бъде „Ческа демокрация“ и „Ческа демокрация“ престана да бъде „Ческе слово“, а в писмата си депутатът Клофач се възхищаваше от храбростта на руската армия и от героизма на японците и изпращаше в Чехия части от татарски везани носии, които русите бяха взели от екзекутираните хунгузи. През това време реалистите¹³ в Чехия не си губеха времето и Хербен и Масарик взаимно се ругаеха. Масарик заяви, че е довършил морално Хербен, което Хербен потвърди иронично с твърде опасната добавка: „Но не и във финансово отношение!“

И докато клерикалният стълб на католическата модерна¹⁴ – доносникът отец Достал-Лутинов¹⁵, ругаеше Махар¹⁶, последният охкаше във вражеска Виена със заплата 4000 крони годишно, настанен в една прелестна вила извън града, и от тази именно виличка размах-

ваше юмрука си по посока на Чешкото кралство, а Елишка Краснохорска започваше да не му харесва. В същото време той изучаваше за всеки случай пътеводителя на Рим.

В Чехия се срещнаха двама млади поети, всеки един от които пишеше по-лоши стихове от другия. Това бяха Розенцвайг-Моар¹⁷ и Фрабша¹⁸, като последният след години стана искрен народен социалист, редактор на народносоциалния парцел в Кутна Хора. По това време имаше обичай младите поети като Фрабша да отвличат хлебарски дъщери, а след като бащите ги откриваха, поетите започваха да сипят обиди по адрес на негово величество. Злощастният книжар Хоралек от Винохради разпространяваше из кръчмите Кралицката библия¹⁹ сред приятели и познати и вземаше пари назаем от тях. Англиканската църква купуваше в Прага души за по една лира, в Херолдовите бани в Нусле адвентистите кръщаваха стари баби, в Македония избухна въстание, въстаниците хвърлиха във въздуха мостовите при Битоля и Солун, от резиденцията на архиепископа в Храдчани падна един коминочистач, разбунтувалият се руски броненосец „Потьомкин“ обстреля румънския бряг, поради ниското ниво на водата по река Елба започнаха да се подават подводни скали, агентът провокатор Машек се представи в редакцията на „Комуна“ под името на италианския анархист Пиетро Пери, избягал от Севастопол в Русия, и преспа една нощ у Розенцвайг-Моар – всъщност и двамата не спали, защото се страхували един от друг; в Прага незабелязан пристигна войводата Климеш и тъкмо тогава, в тези бурни времена, в кръчмата „Златният литър“²⁰ в Краловске Винохради – въпреки подигравките на писателя Арбес²¹ – аз основавах нова чешка политическа партия – Партията на умерения прогрес в рамките на закона, чието име беше нейната главна и първоначална програма; думите „умерен“, „прогрес“, „рамки“, „закон“, свързани идейно в едно могъщо цяло, бележеха програмата минимум на партията, програма, която по-късно беше променяна според съществуващите политически условия, приспособявана към обстоятелствата и така до момента, когато през 1911 г. се пристъпи към реорганизация.

Уместно е да спомена преди всичко двамата мъже, които през паметната година, в която беше основана партията, стояха рамо до рамо с мен наред с много други, които ще бъдат споменати по-късно, и подкрепяха усилията ми. Това бяха войводата Климеш и поетът Густав Р. Опоченски²².